

Crna Gora
Ministarstvo zdravlja

Adresa: Rimski trg br. 46
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 482 133
fax: +382 20 482 346
www.mzd.gov.me

Broj: 8-501/21-3080/1

30.07.2021. godine

Na osnovu člana 12 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Sl. list CG”, br. 41/18), a u vezi člana 32a Zakona o nevladinim organizacijama („Sl. list CG“, br. 39/11 i 37/17), Ministarstvo zdravlja objavljuje

JAVNI POZIV

za konsultacije nevladinim organizacijama i zainteresovanoj javnosti povodom pripreme nacrtu Sektorske analize za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u 2022. godini

Pozivaju se nevladine organizacije i zainteresovana javnost da komentare, inicijative i prijedloge za unapređenje Sektorske analize pošalju elektronski na e-mail adresu: radovan.nikolic@mzd.gov.me.

Konsultacije će trajati 15 dana, od datuma objave ovog Javnog oglasa.

Tekst nacrtu Sektorske analize za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u 2022. godini, nalazi se u nastavku.

MINISTARKA

Dr Jelena Borovinić Bojović

Jelena Borovinić Bojović

CRNA GORA
Ministarstvo zdravlja

Broj: 8-501/21-3080/1
Jul, 2021. Godine

SEKTORSKA ANALIZA

za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava
za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija
iz Budžeta Crne Gore u 2022. godini

Sektorska analiza se sačinjava na osnovu strateških i planskih dokumenata odnosno propisa u odgovarajućoj oblasti od javnog interesa uz konsultacije sa zainteresovanim nevladinim organizacijama, i predstavlja osnov za utvrđivanje prioriternih oblasti i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u narednoj godini, u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama. Sektorska analiza se priprema u tekućoj za narednu kalendarsku godinu radi blagovremenog planiranja visine sredstava koja će biti opredijeljena na pozicijama ministarstava nadležnih za oblasti koje Vlada utvrdi kao prioritne za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija. Analiza će poslužiti i za pripremu javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti koja će biti utvrđena kao prioritna.

1. OBLASTI OD JAVNOG INTERESA U KOJIMA SE PLANIRA FINANSIJSKA PODRŠKA ZA PROJEKTE I PROGRAME NVO

1.1. Navesti u kojim oblastima od javnog interesa (iz člana 32 Zakona o NVO) iz nadležnosti ministarstva planirate finansijsku podršku iz budžeta za projekte i programe NVO:

☒ socijalna i zdravstvena zaštita	☐ razvoj civilnog društva i volonterizma	☐ zaštita
☐ smanjenje siromaštva	☐ evroatlantske i evropske integracije Crne Gore	☐ poljopr.
☐ zaštita lica sa invaliditetom	☐ institucionalno i vaninstitucionalno obrazovanje	☐ održiv
☐ društvena briga o djeci i mladima	☐ nauka	☐ zaštita
☐ pomoć starijim licima	☐ umjetnost	☐ rodna
☐ zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava	☐ kultura	☐ borba
☐ vladavina prava	☐ tehnička kultura	☐ borba
☒ druge oblasti od javnog interesa utvrđene posebnim zakonom (navesti koje): <u>Podrška preventivnim servisima i drugim prioritetima u skladu sa Programom rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu</u>		

2. PRIORITETNI PROBLEMI I POTREBE KOJE TREBA RIJEŠITI U 2022. GODINI FINANSIRANJEM PROJEKATA I PROGRAMA NVO

- 2.1. Navesti prioritetne probleme u oblasti(ma) iz nadležnosti ministarstva koji se planiraju rješavati finansiranjem projekata i programa nevladinih organizacija. Opis problema obrazložiti koristeći konkretne mjerljive pokazatelje trenutnog stanja i željenog stanja odnosno rješenja, navodeći izvor u kojem su takvi podaci dostupni. Pokazatelji mogu biti informacije iz uporednih analiza, izvještaja, rezultata istraživanja, studija, i drugi dostupni statistički podaci.

Opis problema:

U Crnoj Gori se nadzor nad HIV-om sprovodi više od dvije decenije, a značajno je unaprijeđen usvajanjem Strategije za borbu protiv HIV/AIDS-a i uvođenjem Druge generacije nadzora, čime su stvoreni osnovni preduslovi za efikasniji i sveobuhvatniji odgovor na epidemiju HIV-a. Takođe, u toku je izrada novog Programa za borbu protiv HIV - AIDS od 2021. do 2023.godine sa Akcionim planom za period od 2021. do 2022. godine, kojim će biti obuhvaćene medicinske mjere, javnozdravstvene mjere, edukativne mjere i mjere društvene zajednice, uzimajući u obzir obrazovna, etička i pravna načela, socijalne i ekonomske faktore, važnost saradnje različitih partnera, kako bi se uspostavilo koordinisano sinergijsko učestvovanje svih segmenata društva u suzbijanju, sprječavanju, dijagnostici i liječenju HIV/AIDS-a. Uspješan program iziskuje prvenstveno kontinuiran i sistemski rad u okvirima zdravstvenog sistema, multidisciplinarni pristup i uključivanje civilnog društva.

Jačanjem zdravstvenog sistema u oblasti dijagnostike i liječenja HIV/AIDS-a omogućava se rano otkrivanje bolesti, bolji kvalitet života za osobe koje žive sa HIV-om, njihovih porodica i partnera/ki i istovremeno utiče na smanjenje troškova zdravstvene zaštite u oblasti tretmana i njege pacijenata sa HIV/AIDS-om.

Nacionalnim programom je predviđeno i jačanje nadzora nad HIV infekcijom, što podrazumijeva kvalitetnije prikupljanje podataka za monitoring i evaluaciju sveukupnog nacionalnog odgovora na HIV.

Prijavlivanje HIV/AIDS-a predstavlja značajan dio sistema nadzora i praćenja HIV/AIDS epidemije. Morbus HIV (AIDS) podliježe obaveznom prijavljivanju na osnovu važećih zakonskih propisa u Crnoj Gori.

Na broj prijavljenih slučajeva infekcije HIV-om ili obolijevanja uzrokovanog njime utiče više činilaca:

- stvarna epidemiološka situacija na terenu,
- praksa dobrovoljnog testiranja,
- razvijenost zdravstvene službe, te mogućnost korišćenja laboratorijske dijagnostike u cilju potvrde dijagnoze,
- ažurnost zdravstvene službe u pogledu evidencije obolijevanja i smrti od ove infekcije,
- zdravstvena prosvijećenost stanovništva tj. njegova navika da se u slučaju postojanja prethodnog rizika javlja ljekaru i traži savjet i testiranje,
- striktnost u sprovođenju zakona o obaveznom testiranju na HIV svih dobrovoljnih davalaca krvi i organa,
- sprovedena bihevioralna i biološka istraživanja u populacijama koje su više izložene HIV infekciji.

Epidemija HIV/AIDS-a u Crnoj Gori počela je 1989. godine kada je prijavljen prvi slučaj AIDS-a. Pretpostavlja se da je ovo i zaista bio prvi slučaj, jer u izvještajima nadležnih službi iz ostalih republika bivše SFRJ nije bilo registrovanih slučajeva iz Crne Gore.

Prema podacima iz registra za HIV/AIDS, od početka epidemije 1989. godine, do kraja 2019. godine, registrovane su ukupno 303 osobe inficirane HIV-om, od kojih je 146 u momentu otkrivanja infekcije bilo u stadijumu AIDS-a (48% svih registrovanih HIV pozitivnih

osoba), a njih 157 je bilo ili u asimptomatskoj fazi ili u simptomatskoj non-AIDS fazi HIV infekcije. U istom periodu 60 osoba je umrlo od AIDS-a.

U 2019. godini u Crnoj Gori registrovano je 26 novih HIV/AIDS slučajeva, pa incidencija novootkrivenih infekcija u 2019. godini iznosi 4,2/100.000 stanovnika. U momentu postavljanja dijagnoze HIV infekcije, 10 novoregistrovanih osoba je bilo u stadijumu AIDS-a (incidencija oboljelih iznosi 1,6/100.000), dok je 15 osoba registrovano u fazi asimptomatske HIV infekcije. Jedna osoba je registrovana u fazi akutnog retroviralnog sindroma. U ovoj godini registrovana su četiri smrtna ishoda AIDS-a. Mortalitet u ovoj godini iznosi 0,6/100.000 stanovnika. Dva novoregistrovana slučaja HIV/AIDS-a u ovoj godini su ženskog pola.

Prema podacima iz prispjelih prijava kod 15% od svih novoregistrovanih HIV/AIDS slučajeva u ovoj godini, put prenosa infekcije je heteroseksualni kontakt, u 58% slučajeva se radi o homoseksualnom ili biseksualnom kontaktu (MSM), dok je kod sedam osoba put prenosa infekcije nepoznat.

Prema podacima sa Klinike za infektivne bolesti KCCG, u 2019. godini antiretrovirusnu terapiju (ART) započele su 23 HIV inficirane osobe.

Prema podacima koji su iz zdravstvenih ustanova dostavljeni Institutu za javno zdravlje Crne Gore (IJZCG), u 2019. godini je na HIV testirano 23.199 osoba. Od ukupnog broja testiranih, 16.624 osobe su testirane u Zavodu za transfuziju krvi. Od ovog broja je 4.262 nova davaoca, a među testiranim dobrovoljnim davaocima krvi otkrivene su dvije HIV pozitivne osobe. U Centru za medicinsku mikrobiologiju Instituta za javno zdravlje je testirano 5.710 osoba, a 865 osoba je testirano u Savjetovalištim za dobrovoljno i povjerljivo savjetovanje i testiranje (DPST). Podaci o broju osoba testiranih na HIV u privatnim laboratorijskim ustanovama u Crnoj Gori ne postoje. Stopa testiranja iznosi 10,6 na 1.000 stanovnika (isključujući dobrovoljne davaoce krvi), što je čini jednom od najmanjih stopa testiranja u Evropi.

Testiranje u Crnoj Gori, u proteklih nekoliko godina, značajno je unaprijeđeno uspostavljanjem mreže od osam regionalnih Savjetovališta za povjerljivo savjetovanje i testiranje (DPST – DZ Bar, Kotor, Herceg Novi, Nikšić, Bijelo Polje, Berane, Pljevlja i Podgorica/IJZCG).

Najveći broj HIV infekcija dijagnostikuje se u uzrastu 20-39 godina (76%). Mlađih od 20 godina prilikom otkrivanja HIV infekcije je bilo 1%, a starijih od 49 godina 7%. Najveći broj infekcija (91%) otkriven je u dobi koja pripada radnom i reproduktivnom uzrastu od 15 do 49 godina.

Trend prosječne starosne distribucije prilikom otkrivanja HIV infekcije pokazuje da postoji blagi porast, ali se i dalje održava između 30 i 35 godina starosti. U 16 opština u Crnoj Gori registrovani su HIV/AIDS slučajevi. Najveći broj registrovan je u primorskoj regiji (39%) i Podgorici (43%).

Vodeći način transmisije HIV-a u Crnoj Gori je transmisija seksualnim putem (87%). Ovaj put transmisije je najčešći i od početka epidemije zadržava trend porasta. Za razliku od seksualnog puta, infekcija HIV-om putem krvi, bilo da se radi o injektirajućim korisnicima droga ili osobama koje su primile inficiranu krv putem transfuzije u zdravstvenim ustanovama, ostaje i dalje prilično rijetka.

Vjerovatno se među osobama kod kojih je put prenosa infekcije heteroseksualni kontakt nalazi i jedan procenat muškaraca koji imaju seksualne odnose sa muškarcima (MSM), koji to ne navode zbog postojeće diskriminacije i stigme u našem društvu.

Takođe, u kategoriji sa nepoznatom, odnosno neutvrđenom transmisijom (9%), gdje su svi muškog pola, može se pretpostaviti da se u većini slučajeva radi o MSM koji ne žele da se

o tome izjasne, pa je potrebno uložiti dodatni napor da se ova grupa u riziku destigmatizuje i edukuje.

Putem krvi inficiralo se 3% registrovanih osoba sa HIV-om, od čega je u 1% slučajeva došlo do inficiranja krvlju ili njenim derivatima u medicinskim ustanovama (van Crne Gore), a u 2% usled korišćenja droga injektiranjem.

Vertikalna transmisija HIV-a registrovana je kod 4 djeteta, odnosno u 1% slučajeva. Distribucija HIV/AIDS slučajeva po godinama ukazuje da od 2005. godine dominira prenošenje HIV-a među muškarcima koji imaju seksualne odnose sa muškarcima (MSM). To se može objasniti činjenicom da posljednjih godina osobe lakše daju podatke o svom seksualnom ponašanju, što je rezultat porasta povjerenja i velikih napora koje ulaže društvo (posebno nevladin sektor) na smanjenju stigme i diskriminacije prema seksualnim manjinama.

Analiza distribucije HIV infekcije u odnosu na grupe u riziku ukazuje da su u Crnoj Gori HIV infekciji najviše izložene osobe koje pripadaju populaciji muškaraca koji imaju seksualne odnose sa muškarcima (57%), zatim pomoraca (7%), dok je veliki procenat radnika u turizmu (11%) vjerovatno odraz velike populacije ovih radnika u Crnoj Gori (preko 13.000), prije nego njihovog rizičnog ponašanja.

Prema podacima iz Registra, na kraju 2019. godine u Crnoj Gori su sa HIV-om živjele 243 osobe (216 muškaraca i 27 žena), što čini da je prevalencija ove infekcije u Crnoj Gori 0,04%.

Na kraju 2019. godine u Crnoj Gori je na antiretrovirusnoj terapiji (ART) bila 181 osoba (svi iznad 15 godina starosti). Broj virusnih kopija manji od 1000 u ml krvi (suprimiran viral load) je dostignut kod 92% osoba koje su na ART-u. Terapijski protokol koji se koristi u Crnoj Gori u skladu je sa preporukama koje izdaje „European AIDS Clinical Society“ (EACS) i u našoj zemlji su dostupne pojedine fiksne kombinacije antiretrovirusnih lijekova osim pedijatrijskih doza. Takođe, u skladu sa preporukama, krajem 2015. godine započelo se sa tzv. „treat all“ praksom koja podrazumijeva da broj CD4 limfocita više ne predstavlja kriterijum za uvođenje terapije, već se liječenje preporučuje svim HIV inficiranim osobama.

Karakteristike AIDS-a u Crnoj Gori

U periodu od 1989. godine, kada su dijagnostikovani prvi slučajevi, pa do kraja 2019. godine, u Crnoj Gori prijavljena su 162 AIDS slučaja (16 slučajeva je prvobitno registrovano kao asimptomatski nosioci HIV-a, a kasnije su razvili AIDS, dok je 146 slučajeva u momentu dijagnoze HIV infekcije već bilo u simptomatskoj fazi).

Podaci o tome koliko je HIV inficiranih osoba, koje su registrovane u asimptomatskoj ili non-AIDS fazi infekcije do sada razvilo kliničku sliku AIDS-a nisu potpuni, jer je prijavljivanje ovakvih slučajeva insuficijentno.

Znatno veći broj prijavljenih AIDS slučajeva su muškarci (141 osoba, odnosno 87%). Oko 89% osoba je u momentu dijagnoze AIDS-a bilo uzrasta između 20 i 49 godina.

Prevalencija AIDS-a (102 osobe koje žive sa AIDS-om) u Crnoj Gori na kraju 2019. godine iznosila je 16,4/100.000 stanovnika, odnosno 0,02%. Posmatrajući geografsku distribuciju, najviše AIDS slučajeva je registrovano u centralnom dijelu Crne Gore (52%), na primorju je registrovano 39% od svih AIDS slučajeva, dok je iz sjeverne regije bilo 9%. Među gradovima dominira Podgorica gdje su registrovana 72 slučaja ili 44%.

Preživljavanje osoba sa AIDS-om je bilo loše tokom prvih deset godina epidemije, kada je preko 50% osoba nakon postavljanja dijagnoze AIDS-a imalo preživljavanje ispod 12 mjeseci. Situacija je znatno poboljšana i danas živi preko 71% osoba oboljelih od AIDS-a nakon 2000. godine.

Smrtnost od AIDS-a

Podaci o smrtnosti mogu predstavljati problem u praćenju kretanja HIV infekcije u Crnoj Gori zbog neadekvatne registracije umrlih od AIDS-a. Više faktora utiču na ovu pojavu. Najznačajniji su svakako to što se jedan broj osoba sa HIV/AIDS-om odselio iz Crne Gore i

ne mogu se više pratiti, zatim to što sve osobe sa AIDS-om ne umiru u bolničkim uslovima gdje bi se registrovao i prijavio tačan uzrok smrti, odnosno za one osobe sa AIDS-om koje su umrle van bolničke ustanove, najčešće zbog toga što se ne zna njihov HIV status, registruje se da su umrle od neke druge bolesti ili uzroka. U Crnoj Gori je, od početka epidemije do kraja 2019. godine, registrovana smrt od AIDS-a kod 60 osoba (37% svih oboljelih od AIDS-a), i to kod 50 muškaraca i 10 žena. Većina umrlih (67%) je bila u dobi između 30 i 49 godine starosti. U posmatranom periodu uočava se smanjenje trenda umiranja osoba sa AIDS-om u odnosu na porast broja registrovanih osoba sa HIV-om. Ovakav trend se svakako može objasniti efektima HAART-a. Najveća stopa mortaliteta od AIDS-a u Crnoj Gori zabilježena je u 2015. godini i iznosila je 0,97 na 100.000 stanovnika.

Set usluga za HIV/AIDS u javnom zdravlju

Preventivni nivo:

Savjetovališta za dobrovoljno povjerljivo savjetovanje sa testiranjem se nalaze u IJZCG, DZ Herceg Novi, Bar, Kotor, Nikšić, Berane, Bijelo Polje, Pljevlja. Savjetovališta su u okviru populacionih savjetovališta u DZ, a u IJZCG u okviru Centra za kontrolu i prevenciju zaraznih bolesti. U njima se obavlja savjetovanje prije testiranja, testiranje brzim testovima i savjetovanje posle testiranja. Savjetovanje se može obaviti i sa članovima porodice i sa seksualnim partnerima. I testiranje i savjetovanje se obavljaju u savjetovalištima bez uputa izabranog doktora. Potvrđivanje infekcije se radi jedino u laboratoriji IJZCG - Western Blot testom. U savjetovalištu za DPST u IJZCG se još uzimaju uzorci za analizu PCR i određivanje broja CD4Ly kojima se prati efikasnost ART terapije kao dio kliničkog menadžmenta HIV infekcije i obavlja edukativno savjetovanje sa novoinficiranim osobama, njihovim seksualnim partnerima/kama i članovima porodice.

Testiranje na HIV se, osim u navedenim savjetovalištima, može obaviti i u mikrobiološkoj laboratoriji IJZCG uz uput izabranog doktora. Testiranje je moguće i u privatnim laboratorijama širom Crne Gore, ali do sada ne postoji efikasan način prikupljanja podataka o boju novootkrivenih slučajeva u privatnim zdravstvenim ustanovama. Obavezno testiranje na HIV se vrši kod dobrovoljnih davalaca krvi u Zavodu za transfuziologiju.

U zdravstvenim ustanovama se koriste univerzalne mjere zaštite, PEP postoji kako za profesionalnu tako i za neprofesionalnu izloženost HIV-u. Propisivanje PEP-a vrši infektolog nakon procjene rizika od strane epidemiologa, i nakon urađenog nultog testiranja na HIV i ostale krvlju prenosive viruse. Međutim tu se javlja problem jer se lijekovi za PEP se ne nalaze na pozitivnoj listi, (nemaju indikaciju za prevenciju osim za liječenje). Ova činjenica otežava situaciju za osobe kojima je potreban PEP, jer dok se obave dva Konzilijuma ljekara, jedan na Infektivnoj klinici a drugi u KBC, pa dok se odluka pošalje u MZ, a onda stigne do korisnika putem pošte, pacijent gubi dragocjeno vrijeme od 48-72h u okviru koga treba početi PEP (prvo da uzme lijekove na recept u AU Montefarm u PG, pa onda da ih počne konzumirati) da bi se spriječila infekcija HIV-om. Ne postoji obavezno testiranje trudnica i ponuda testiranja zavisi od ginekologa do ginekologa. PrEP nije dostupan u Crnoj Gori. Brzi testovi se mogu raditi samo u ustanovama zdravstvene zaštite ili na terenu u saradnji sa NVO uz obavezne memorandume o saradnji između NVO i javno zdravstvene ustanove. Ne postoji mogućnost testiranja u zajednici od strane organizacija civilnog društva.

Svi pacijenti sa HIV-om (uz uslov da imaju zdravstveno osiguranje CG) imaju izabranog ljekara koji upućuje pacijente prema potrebi za druge intervencije na sekundarni ili tercijerni nivo zdravstvene zaštite.

Liječenje HIV infekcije se obavlja na Infektivnoj klinici, KCCG. Za liječenje su određena tri ljekara koji vrše preglede i koji imaju pravo propisivanja recepata za ART, a na osnovu uputa izabranog doktora. Recepti se podižu u samo jednoj apoteci, koja pripada ZU

Apoteke Crne Gore "Montefarm", i koja se nalazi u Podgorici. Ovih lijekova nema u slobodnoj prodaji i nabavljaju se isključivo na osnovu trebovanja odobrenih od strane konzilijuma infektologa. Nabavku lijekova odobrava Fond za zdravstveno osiguranje a dobavljanje i kupovinu AU Montefarm. Lijekovi se nalaze na pozitivnoj listi Fonda za osiguranje. Propisivanje ART kod stabiljnih pacijenata se vrši na tromjesečnom nivou. U slučaju da je neophodna nabavka lijekova koji se ne nalaze na pozitivnoj listi, odobrenje se dobija od strane Ministarstva zdravlja nakon izvršena dva konzilijarna pregleda (na Klinici za infektivne bolesti i u KCCG). Odobrenje se šalje na kućnu adresu pacijenta koji se onda obraća Infektivnoj klinici i ZU AU Montefarm.

Analize PCR i broja CD4 Ly se radi 2-3 puta godišnje kod stabilnih pacijenata u skladu sa protokolom liječenja. Ove se analize vrše u Institutu za javno zdravlje na osnovu uputa izabranog ljekara i direktno se prosleđuju infektolozima na Infektivnoj klinici KCCG i izabranim ljekarima elektronskim putem. Monitoring zdravstvenog stanja i ostale laboratorijske i druge zdravstvene usluge pacijenati koji žive sa HIV-om obavljaju u skladu sa protokolima i saradnjom Infektivne klinike sa ustanovama i odjeljenjima na svim nivoima zdravstvene zaštite. Do sada nijedan par ili pacijent sa HIV infekcijom nije imao planiranu intervenciju reprodukcije u CG (vođenje trudnoće sa poznatim HIV statusom), međutim iskustvo pokazuje da se i trudnoće HIV pozitivnih žena uspješno vode i završavaju u Klinici za ginekologiju i akušerstvo KCCG, o čemu na žalost, ne postoje podaci kao što ne postoje ni podaci iz privatnih zdravstvenih ustanova.

U petogodišnjem trajanju strategije nijesu obezbjeđeni odgovarajući uslovi za Kliniku za infektivne bolesti (prostor, oprema). Pokazalo se da je izgradnja nove infektivne klinike jedini način da se obezbijede adekvatni uslovi koji mogu dati odgovor na potrebe kako pacijenata tako i osoblja.

Rehabilitacija i briga: Psihosocijalna podrška i psiholog koji bi pružao ovu vrstu pomoći postoji jedino kao projektna aktivnost pojedinih NVO i zavisi isključivo od finansijske konstrukcije granta. U KCCG i pri DZ postoje klinički psiholozi, ali su nedovoljno edukovani (nesenzibilisani) za rad sa populacijama koje su pogođene HIV-om i veoma rijetko je ko od pacijenata sa HIV-om ili članova njihovi porodica dobio neku od ovih usluga.

Ne postoji mogućnost da osobe koje su inficirane imaju redovnu stomatološku zdravstvenu zaštitu uz poznati HIV status. Ostvarivanje prava na ovu uslugu uvijek zavisi od senzibilisanosti stomatologa (najčešće je to privatni stomatolog), jer ne postoji neki propis o besplatnom i obaveznom liječenju HIV pozitivnih osoba kao posebno zdravstveno ugrožene populacione grupe kao sto je npr. slučaj sa bolesnim od nekih drugih hroničnih bolesti.

Registar za HIV/AIDS se vodi u IJZCG u Centru za kontrolu i prevenciju zaraznih bolesti, Odsjek za polno prenosive, krvlju prenosive, gljivične i ostale bolesti sa Savjetovalištem za HIV. Ovaj odsjek je odgovoran za pisanje godišnjeg epidemiološkog izvještaja za HIV, medijsko izvještavanje o epidemiološkom značaju HIV infekcije, pripremanje izvještaja za UNGASS, za ECDC (Evropski centar za kontrolu bolesti), za SZO i druge internacionalne partnere i zdravstvene zvaničnike.

Podaci (analize, studije, statistički izvještaji, itd.) koji pojašnjavaju navedeni problem	Izvor(i) podataka
<p>Po hronološkom redosljedu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Boban Mugoša, Dragan Laušević, Zoran Vratnica, Nataša Terzić, Itana Labović, Ljiljana Jovičević, Aleksandar Stijepčević, "Istraživanje znanja, stavova i ponašanja u 	<ul style="list-style-type: none"> - Institut za javno zdravlje, Podgorica, Crna Gora

<p>odnosu na HIV/AIDS u populaciji pomoraca u Crnoj Gori", 2013</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dragan Laušević, Boban Mugoša, Zoran Vratnica, Nataša Terzić, Senad Begić, Itana Labović, "Istraživanje znanja, stavova i ponašanja u odnosu na HIV/AIDS u populaciji muškaraca koji imaju seksualne odnose sa muškarcima", 2014 - Dragan Laušević, Boban Mugoša, Zoran Vratnica, Nataša Terzić, Senad Begić, Itana Labović, "Istraživanje o rizičnom ponašanju u vezi sa HIV/AIDS-om, seroprevalencijom HIV-a, HBV i HCV među injektirajućim korisnicima droga u Podgorici", 2014 - Nacionalni strateški odgovor na HIV/AIDS 2015 – 2020, 2015 - Boban Mugoša, Dragan Laušević, Zoran Vratnica, Nataša Terzić, Željka Zeković, Itana Labović, "Istraživanje o rizičnom ponašanju u vezi sa HIV/AIDS-om među komercijalnim seksualnim radnicima", 2015 - Vladan Golubović, "The impact of transition from Global Fund support to governmental funding on the sustainability of harm reduction programs - A case study from Montenegro", jun 2016 (dostupan na http://www.harm-reduction.org/library/impact-transition-global-fund-support-governmental-funding-sustainability-harm-reduction) - Boban Mugoša, Alma Čičić, Aleksandra Marjanović, Godišnji HIV/AIDS izvještaj, mart 2018 (dostupan u IJZCG) - Završni izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije za borbu protiv HIV/AIDS-a za period od 2015-2020 	<ul style="list-style-type: none"> - Institut za javno zdravlje, Podgorica, Crna Gora - Institut za javno zdravlje, Podgorica, Crna Gora - Vlada Crne Gore, Podgorica, Crna Gora - Institut za javno zdravlje, Podgorica, Crna Gora, - Evroazijska mreža za smanjenje štete (EHRN), Vilnius, Litvanija - Institut za javno zdravlje Crne Gore, Podgorica, Crna Gora
---	---

2.2. Navesti ključne strateško-planske dokumente odnosno propise koji prepoznaju važnost problema identifikovanih pod tačkom 2.1., kao i specifične mjere/djelove tih dokumenata koji su u vezi sa identifikovanim problemima.

Naziv strateškog/planskog dokumenta/propisa	Naziv poglavlja/ mjere/ aktivnosti
Cilj Ministarstva zdravlja je da, u okviru zdravstvenih politika, u saradnji sa civilnim sektorom obezbijedi izradu i implementaciju novog Programa za borbu protiv HIV / AIDS za period od 2021. do 2023. godine, koji će utvriti	<p>Strateške oblasti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stigma i diskriminacija; - Prevencija; - Liječenje, njega i podrška; - Nadzor i praćenje;

<p>operativne ciljeve i aktivnosti za sveobuhvatno rješavanje pitanja na polju HIV/AIDSa u sistemu zdravstvene zaštite Crne Gore, a samim tim značajno unaprijediti stanje u ovoj oblasti.</p>	<p>- Koordinacija i partnerstvo</p> <p>U toku je izrada mjera i aktivnosti koje će na najbolji način definisati politiku u ovoj oblasti.</p>
--	--

2.3. Obrazložiti na koji način nevladine organizacije mogu doprinijeti rješavanju problema identifikovanih pod tačkom 2.1., koje aktivnosti su prihvatljive za postizanje željenog rezultata, kako se planira praćenje i vrednovanje doprinosa rješavanju pomenutih problema. Navesti konkretne mjerljive pokazatelje/indikatorne za praćenje doprinosa nevladinih organizacija rješavanju identifikovanih problema i izvore verifikacije učinjenog.

Opis načina doprinosa nevladinih organizacija u rješavanju problema	Konkretni mjerljivi pokazatelji doprinosa nevladinih organizacija	Izvor(i) podataka
<p>Novi Program za borbu protiv protiv HIV / AIDS za period od 2021. do 2023. godine će jasno definisati mjere i aktivnosti za koje je predviđeno da nosilac implemetacije budu NVO. NVO imaju više od decenije dugo iskustvo u pružanju preventivnih programa za populacije koje su u pojačanom riziku od HIV/AIDS-a. Ključne nacionalne i međunarodne organizacije prepoznaju da je učešće nevladinih organizacija u prevenciji HIV-a među teško dostupnim populacijama, pružanje podrške osobama koje žive sa HIV-om i smanjenje stigme i diskriminacije. Sve dosadašnje evaluacije su ocijenile rad NVO u ovoj oblasti sa najvećom ocjenom.</p>	<p>Shodno dosadašnjoj praksi i uspješnoj saradnji sa NVO organizacijama, kao i činjenici da je predstavnik NVO sektora uključen u izradu novog strateškog dokumenta u ovoj oblasti, smatramo da NVO organizacije mogu dati značajan doprinos u realizaciji predviđenih aktivnosti.</p> <p>Indikatori uspjeha bili su definisani prethodno važećim Akcionim planom 2019-2020 za realizaciju Strategije Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013-2020, dok će novi indikatori uspjeha biti određeni novim akcionim planom za strateški dokument koji je u izradi.</p>	<p>Nacionalni strateški odgovor na HIV/AIDS 2015-2020</p> <p>Dokumenta Nacionalne komisije za HIV/AIDS i NKT-a</p> <p>Završni izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije za borbu protiv HIV / AIDS za period 2015 -2020. godine</p> <p>Izvodi iz evidencija o pruženim uslugama korisnicima</p> <p>Evaluacioni listovi sa predviđenih obuka</p> <p>Zapisnici sa sastanaka</p>

3. OSTVARIVANJE STRATEŠKIH CILJEVA

3.1. Navesti ključne strateške ciljeve iz sektorske nadležnosti čijem će ostvarenju u 2022. godini doprinijeti projekti i programi nevladinih organizacija.

Strateški cilj(evi) čijem ostvarenju će doprinijeti javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija u 2022. godini	Način na koji će javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija doprinijeti ostvarenju strateških ciljeva (ukratko opisati)
<p>Programom rada Vlade za 2021. godinu predviđena je izrada Programa za borbu protiv HIV / AIDS za period od 2021. do 2023. godine, kao ključnog dokumenta javne politike u državi u ovoj oblasti. Izrada programa i pratećeg akcionog plana, čiji je rok treći kvartal 2021. godine, je u toku.</p>	<p>Javni konkurs će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obezbijediti institucionalnu podršku za rad i unaprjeđenje kvaliteta usluga u postojećim Drop in centrima za MSM, kao i podršku sprovođenju preventivnih programa prevencije HIV-a kroz kontinuirani terenski rad sa MSM - Obezbijediti institucionalnu podršku za rad i unaprjeđenje kvaliteta usluga u dva Drop in centra za IKD u Podgorici i jednom Drop in centru za IKD u Baru, kao i podršku sprovođenju programa smanjenja štete za IKD kroz kontinuirani terenski rad - Obezbijediti institucionalnu podršku za rad i unaprjeđenje kvaliteta usluga u postojećim Drop in centrima za seksualne radnice/ke, kao i podršku sprovođenju programa prevencije HIV-a kroz kontinuirani terenski rad sa seksualnim radnicima/ama - Obezbijediti savjetovanje putem interneta za MSM i ostale populacije u riziku - Edukacija zatvorenika i zatvorskog osoblja u ustanovama za izdržavanje zatvorske kazne o prevenciji HIV-a, PPI i programima smanjenja štete - Uspostaviti vaninstitucionalno savjetovanište za osobe koje žive sa HIV-om - Obezbijediti institucionalnu podršku postojećem Savjetovaništu za pomorce o HIV/AIDS-u i PPI koji funkcioniše u okviru NVO, po ugledu na Savjetovanište u okviru DZ u Kotoru - Sprovoditi terenski rad među pomorcima (savjetovanje i edukacija) - Sprovoditi aktivnosti terenskog rada među RE i društveno isključenom omladinom - Vršnjačka edukacija među mladim adolescentima i studentima.

4. JAVNI KONKURSI ZA FINANSIRANJE PROJEKATA I PROGRAMA NVO - DOPRINOS OSTVARENJU STRATEŠKIH CILJEVA IZ SEKTORSKE NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA

4.1. Navesti javne konkurse koji se predlažu za objavljivanje u 2022. godini u cilju doprinosa ostvarenju strateških ciljeva iz sektorske nadležnosti (iz tačke 3.1.), uz prijedlog potrebnih

iznosa. Ukoliko postoji mogućnost preklapanja s javnim konkursima iz nacionalnih, sredstava EU ili drugih vanjskih fondova iz nadležnosti neke druge institucije, navesti s kojim organom je potrebno koordinirati oblasti finansiranja.

Naziv javnog konkursa	Iznos	Drugi donatori s kojima je potrebno koordinirati u oblasti finansiranja
Podrška programima prevencije HIV/AIDS-a među ključnim populacijama i programima unapređenja tretmana osoba koje žive sa HIV-om	100.000€	

- 4.2. Navesti ko su predviđeni glavni korisnici projekata i programa koji će se finansirati putem javnog konkursa. Ukratko navesti glavna obilježja svake grupe korisnika, njihov broj i njihove potrebe na koje projekti i programi treba da odgovore u 2022. godini.

Opis glavnih grupa korisnika, njihov broj i potrebe
<p>Za procjenu prevalencije u populaciji između 15-49 godina, za minimalno i maksimalno procijenjenu veličinu populacija u povećanom riziku od HIV-a (IKD, MSM, seksualne radnice i njihovi klijenti, seksualne partnerke biseksualaca i IKD-a), korišćeni su dijelom postojeći podaci dobijeni u istraživanjima u Crnoj Gori, kao i preporuke i procjene SZO, dok su za grupe u riziku koje su specifične za Crnu Goru (pomorci) korišćene modifikovane procjene bazirane na peporukama SZO za ostale grupe u riziku. Tako su dobijene veličine grupa MSM (3-5% muške populacije uzrasta 15-49 godina), seksualnih radnica (0,1-0,3% žena uzrasta 15-49 godina), klijenata seksualnih radnica (2-10% muškaraca uzrasta 15-49 godina), partnerki IKD (trećina grupe IKD), kao i partnerki biseksualaca (30-50% grupe homo/biseksualaca). Veličina populacije pomoraca je dobijena na osnovu podataka iz udruženja pomoraca i agencija koje posreduju pri njihovom angažmanu na brodovima. Za minimalnu i maksimalnu vrijednost seroprevalencije HIV infekcije grupa u riziku uzete su takođe preporuke eksperata SZO (1/3 ili 1/2 seroprevalencije među IKD i MSM), dok je procjena za ostale grupe u riziku napravljena na osnovu epidemiološke slike i pojedinih istraživanja.</p> <p>Programi i usluge u nevladinom sektoru</p> <p>Usluge koje se obezbjeđuju na nivou nevladinog sektora su od izuzetnog značaja, prije svega što garantuju direktnu komunikaciju sa ciljnom grupom. U ovim organizacijama rade obučeni profesionalci sa dugogodišnjim iskustvom. Programi su fokusirani na prevenciju i smanjenje štete među populacijom u riziku od HIV-a.</p> <p>Program prevencije krvlju prenosivih infekcija i smanjenja štete među zatvorenicima i mladima u konfliktu sa zakonom se sprovodi kontinuirano od 2004. godine. Program se bazira na dobrovoljnosti i sastoji se iz intenzivnih grupnih obuka i individualnih savjetovanja koja se održavaju najmanje jednom sedmično, a po potrebi i češće.</p>

Savjetovanja se odnose na sledeće teme: HIV/AIDS; hepatitisi A, B i C; upotreba kondoma; korišćenje droga; liječenje bolesti zavisnosti; bezbjedno injektiranje droga; predoziranje; diskriminacija i stigma; socijalna pomoć. Kroz ovaj program su inicirane i kampanje za poboljšanje prava zatvorenika, posebno u odnosu na zdravstvenu zaštitu. **Godišnji obuhvat je oko 250 osoba.**

Programi smanjenja štete među korisnicima droga se sprovode kroz terenski rad i rad dnevnih centara (drop in centri). Usluge u okviru ovih servisa uključuju: terenski rad; preventivnu edukaciju i informisanje; osnovnu medicinsku pomoć; zamjenu sterilne opreme za injektiranje droga; distribuciju besplatnih kondoma; psihosocijalnu pomoć; promociju i upućivanje na službe zdravstvene i socijalne zaštite, sa naglaskom na institucije za tretman i rehabilitaciju.

Postoje dva drop in centra (dnevna centra) za injektirajuće korisnike droga (IKD) u Podgorici. Tokom realizacije prethodnog HIV/AIDS granta Runde 9 podržanog od strane Globalnog fonda, postojao je i jedan u Baru, koji je u međuvremenu zbog nedostatka finansijskih sredstava prestao sa radom. Paralelno sa ovim servisima sprovodi se i terenski rad na nacionalnom nivou. Korisnicima programa obezbjeđuju se i savjetovanja na različite teme: SPI, HIV/AIDS, hepatitis B i C, upotreba kondoma, korišćenje droge, liječenje bolesti zavisnosti, bezbjedno injektiranje, metadonsko održavanje, predoziranje, stigma, socijalna pomoć. Savjetovanja pružaju terenski radnici, socijalni radnici, ljekari i psiholozi. **Godišnji obuhvat je oko 1500 osoba.**

Preventivni program za seksualne radnice se sastoji iz terenskog rada i rada Drop in centra (dnevni centar). Osnovne usluge koje se obezbjeđuju korisnicama/ima su:

Terenski rad i rad u Dnevnom centru sa servisima podjele besplatnih kondoma i lubrikanata, te zamjene sterilnog pribora za injektiranje; Ljekarski savjeti i tretman povreda od injektiranja (apcesi, promašaji, rane...); Upućivanje na servise zdravstvene i socijalne zaštite u zajednici; Pomoć pri odlasku na liječenje zavisnosti, infektivnih ili seksualno prenosivih infekcija; Individualno, grupno i porodično savjetovanje sa psihologom/ psihijatrom; Savjetovanje sa socijalnim radnikom; Pravna pomoć; Edukacija i informisanje; Besplatan tretman kod frizera (šišanje, feniranje, farbanje). **Godišnji obuhvat je oko 200 osoba.**

Preventivni program za MSM (muškarace koji imaju seks sa muškarcima) se sprovodi kroz pružanje usluga na terenu i u Savjetovalištu za LGBT osobe. Usluge podrazumijevaju: individualne razgovore/savjetovanja o PPI, zaštiti, testiranju na HIV i ostalim PPI; promovisanje rada i usluga Savjetovališta za LGBT osobe; podjelu kondoma i lubrikanata; podjelu informativnog materijala; upućivanje na zdravstvene servise; terensko istraživanje/motivisanje korisnika da učestvuju, podjela anketa, upitnika...; savjetodavne, konsultativne i edukativne usluge ljekara/psihologa/vršnjaka.

Savjetovalište za LGBT osobe predstavlja i prostor u kome se podižu kapaciteti LGBT zajednice i prostor koji je iznjedrio prepoznate formalne i neformalne LGBT grupe. **Godišnji obuhvat je oko 450 osoba.**

Preventivno-edukativni program među RE populacijom se sastoji iz rada na terenu, vršnjačkog savjetovanja, podjele kondoma i lubrikanata i informativnih materijala. **Godišnji obuhvat je oko 1500 osoba.**

Od 1999. godine se sprovodi *preventivno-edukativni program sa mladima.* Trenutno postoji preko 25 aktivnih trenera i vršnjačkih edukatora za prevenciju HIV-a koji sprovode radionice vršnjačke edukacije sa adolescentima.

AIDS Info servis predstavlja savjetodavni servis namijenjen opštoj populaciji.

U okviru NVO se sprovodi i program psihosocijalne podrške **osobama koje žive sa HIV-om i članovima njihovih porodica**.

Program prevencije HIV/AIDS-a i drugih polno prenosivih infekcija među pomorcima u Crnoj Gori se sprovodi od 2003. godine, kada je otvoreno Savjetovalište za pomorce. Aktivnosti koje obuhvataju pružanje informacija o HIV/AIDS-u i drugim polno prenosivim bolestima, distribuciju informativno-edukativnih materijala i kondoma, odvijaju se na terenu i u samom Savjetovalištu. Kontakti sa ciljnom grupom ostvaruju se u obrazovnim ustanovama za pomorce, centrima za obuku pomoraca, lokalima u kojima se okupljaju pomorci, ambulancama za vakcinaciju i preglede pomoraca, kao i preko agencija za ukrcaj pomoraca. **Godišnji obuhvat je oko 900 osoba.**

Posebnu podršku za implementaciju Nacionalnog strateškog okvira dao je program "Jačanje odgovora na HIV/AIDS među grupama u povećanom riziku u Crnoj Gori" koji je finansirao Globalni fond za AIDS tuberkulozu i malariju (GFATM) u okviru Runde 9 (3.970.130 €) a koji predstavlja nastavak programa iz Runde 5 (jul 2010 - jun 2015).

4.3. Navesti očekivani ukupni broj ugovorenih projekata, odnosno ugovora koji se planira zaključiti s nevladinim organizacijama na osnovu javnog konkursa.

Očekivani broj projekata koji se planira finansirati / broj ugovora koje se planira zaključiti s NVO	
Naziv javnog konkursa	
Podrška programima prevencije HIV/AIDS-a među ključnim populacijama i unapređenja tretmana osoba koje žive sa HIV-om	6-10

4.4. Navesti najviši i najniži iznosi finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu pojedinačnog javnog konkursa navedenog u tački 4.1.

Naziv javnog konkursa:	
Najniži iznos finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu javnog konkursa: 10.000 EURA	Najviši iznos finansijske podrške koju će biti moguće ostvariti na osnovu javnog konkursa: 20.000 EURA

NAPOMENA: stavom 4 člana 32ž Zakona o NVO, definisano je: *“Ukupan iznos sredstava koja se na osnovu javnog konkursa mogu dodijeliti nevladinoj organizaciji za finansiranje projekta, odnosno programa, ne može preći 20% od ukupno opredijeljenih sredstava koja se raspodjeljuju na osnovu tog konkursa.”*

5. KONSULTACIJE SA ZAINTERESOVANIM NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

5.1. Navesti na koji način je u skladu sa važećim propisima obavljen proces konsultovanja NVO u procesu pripreme sektorske analize.

Metoda konsultacija (npr. web, email, konsultativni sastanak, itd.)	Datumi sprovedenih konsultacija	Naziv NVO koje su učestvovala u konsultacijama

6. KAPACITETI ZA SPROVOĐENJE JAVNOG KONKURSA

6.1. Navesti broj službenika/ica i spoljnih saradnika koji će biti zaduženi za sprovođenje javnog konkursa i praćenje realizacije finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija (uključujući najmanje jednu terensku posjetu, prilikom koje će se provjeravati izvršavanje ugovornih obaveza, namjensko trošenje sredstava, te postizanje rezultata planiranih javnim konkursom i odobrenim projektom/programom).

Naziv javnog konkursa	Broj službenika/ica zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija	Imena službenika/ica zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija
Podrška programima prevencije HIV/AIDS-a među ključnim populacijama i unapređenja tretmana osoba koje žive sa HIV-om	3	1. Ivana Živković 2. Sandra Pestorić 3. Radovan Nikolić

Ovjera ministra:

Dr Jelena Borovinić
Bojović

Ime i prezime

Jelena Borovinić Bojović
Potpis